

Tőzsér Árpád

Říjen, Brumaire – Fagyláros

Naplójegyzetek 2006-ból

1.

Éljen Október, a Nagy Üzekedés Hónapja!

Október 1. *Ma szép nap van, csupa sugárzás* – csak már alig látom a sugarakat, alig látom a park rozsdavörös fáit, alig látom az árok szélén futkosó kutyákat, rabkocsikat. Sötétül a szemem, sűrűsödik rajta a háló. Öreg vagyok, fáradt vagyok. Már csak az vigasztal (micsoda sötét vigasz!), hogy mintegy az egész emberiség, de legalábbis az európai része képviselőjében öregszem. Mint ahogy Petri György a társadalom nevében ivott. (Orbán Ottó írja róla az *Ottó és az avantgárd* című versében, hogy „*piálni sem tudtam a társadalom nevében mint petri*”). Az emberiség menthetetlenül megöregedett, s még egyre tovább öregszik. S ezt az univerzális öregséget fiatal ember a megélés szintjén nem tudhatja kifejezni. Jutott hát nekem, az életem végére egy keserves téma: a személyes és egyetemes vég összehangolása. Hogy ez finitizmus? De hisz ez a „finitizmus” az ember legnagyobb dilemmája: a végtelen és a véges egyidejű felfogása, megértése. Hogy megint Orbán Ottóval pontosítsak: „*Hallom koponyacsontunk örült reccsenéseit, / ahogy magába akarja fogadni a nálánál nagyobbat.*” A feladat adva van: legyőzni a test, az egzisztencia önzését, a személyes vég elleni kapálózást, s az öregséget úgy megélni, ahogy Szabó Lőrinc próbálta: mindenséggé változásként. Vagy ahogy Weöres (a bejegyzésem első sorainak a szerzője), a két lábon járó Mahámudrá: ő egyszerűen nem vett tudomást az idő változásairól. Abban a kortalanságban élt, amelyben mindenki egyszerre fiatal és öreg, amelyben az út és a cél ugyanaz a minőség. Hadd írjam ide, az elmondottakat illusztrálандó (s egyben magam vidítására, buzdítására is) a költő egy kevesebbet idézgetett kis remekét:

*Oly vén vagyok, hogy
borzalom!
Láthatott volna
már Platon,
de voltam fura
figura,
s ő pislogott szebb
fiura.
Amikor még
ember se volt,
páfránybokor
fölem hajolt,*

apónak hívott
a bokor.
Mikor születtem?
Semikor.

(Toccatà)

Megjegyzés a vers zárósorához: A helyesírási szótár (*A magyar helyesírás szabályai*. Akadémiai Kiadó, 1984) szerint a „*semmikor*” tagadó névmást két *m*-mel írjuk. Weöres eggyel írta, helyesen. S nemcsak azért helyesen, mert a tribrachis három rövid szótagból áll, s a zárósorba az kívánczozott, hanem azért is, mert itt az előtag nem *sem*, hanem *se*, s egyébként is valószínűleg nincs magyar nyelvérzékű ember, aki e szót két *m*-mel ejtené.

[2014. május 24. Itt, naplóm számítógépes változatának a 122. oldalán kénytelen vagyok megállni egy percre, kilépní naplóírói minőségemből és a napló idejéből, 2006-ból. Ahogy a kézzel írt, hiteles, az eseményekkel viszonylag egy időben született jegyzetemet gépbe másolom, tisztázom, szerkesztem, hirtelen olyan feladattal találom magamat szemben, amelynek megoldása közben nem szimulálhatom tovább a szövegem és a leírt események egyidejűségét: a kézirat megfelelő helyén egy falevél van, átlátszó szalagraasztóval beragasztva, mellette a következő szöveg: „17,10. A fenti falevelet a szél sodorta az ablakpárkányomra. Ma szép nap van (tudjuk, egy zseniálisan kevert Weöres-prózavers kezdődik így), szép őszi nap. »Mustonos« (október) hónap eleje, aztán jön »gémberes« (november) meg »fagyláros« (december).” A szöveggel nincs probléma, hitelesen átkerül a képernyőre, s később majd papírra, de mit csináljak a falevéllal? Ha a számítógép képtárából idevarázsolok egy hasonló levelet vagy szóval leírom a közben teljesen preparálódott platánlevelet, a napló műfaji követelményei, főleg a hitelesség elve ellen véték. Ha megpróbálom a levelet a majdani könyv megfelelő helyére ragasztani, megkockáztatom a szétesését, s egyébként sem ragaszthatnék a könyv minden példányába hiteles levelet. Talán egyenesen Leibniz küldte nekem ide ezt a szép, tenyeresen karéjos levélegyedet, emlékeztetőül az egykori korszakos felfedezésére: nincs a világon két egyforma falevél. (S az azonosság és ellentmondás elvére persze!) – S íme, a napló műfajának az illuzórikussága: a naplóként prezentált szöveg két alapkritériuma: a reagálás azonnalisága és dokumentumértéke több, mint problematikus. Mit tehetek? Folytatom a másolást.] Barczafalvi Szabó Dávid magyar találmányai (az addig használt latin hónapnevek helyett magyar megnevezések) semmivel sem kevésbé elmések, ötletesek, mint a hasonló francia vagy mondjuk cseh lelemények: *vendémiaire* (hozzávetőlegesen: október, szó szerint: szüret), *brumaire* (kb. november, szó szerint: ködös), *říjen* (október, szó szerint: szarvasbögés), *listopad* (november, lombhullás) stb. Még legtöbbit a cseh *říjenen* lehet derülni. Az antiidőkben, mikor a Nagy Októberi Forradalmat kötelező volt ünnepelni, a prágai Vencel tér minden év november 3-án zengett a jelszótól: *Ať žije Velký říjen!* Azaz: *Éljen a Nagy Október!*, de szó szerint: *Éljen a Nagy Szarvasbögés!* Sőt, ha úgy tetszik, a „*říjen*” még csak nem is *szarvasbögés*, hanem *üzekedés*. *Éljen a Nagy Üzekedés Hónapja!* Csodálatos idők voltak...

Október 2. Megoldódott a rejtély! Nevezetesen az, hogy miért nem emeltek a nyelvészek már régen szót a birtokos személyragok újabbkori következtelen használata ellen: a birtokosok többes számát a birtokon egyre ritkábban jelöljük. A sportriporterek már rendre azt mondják: *A sportolóknak csak egy perce van hátra, e*

helyett: *A sportolóknak csak egy percük van hátra.* Megszólalt végre (illetve hát éppen most beszél az *Édes anyanyelvünkben*) Grétsy professzor, a nyelvész orákulum, s tiszta vizet öntött a pohárba. Ez a rövidülési folyamat már régebben elkezdődött, mondja. Kazinczy még így fogalmazott: „*Rövidítem a szavaknak farkukat.*” Ma már ehelyett azt mondjuk (és csináljuk): *Rövidítjük a szavak farkát.* Olyan fejlődés ez, mondja Grétsy László, amit nem lehet megakadályozni. A tanár úrnak igaza van, elméletben én is elfogadom a dolgot, *A sportolóknak már csak egy perce van hátra* gyakorlata ellen mégis berzenkedik a nyelvérzésem. *A sportolók perce* alak rendben van (valószínűleg *az istenek itala* és *a királyok udvariassága*-szerű állandósult szókapcsolatok mintájára jött létre), érdekessége az alakzatnak, hogy többnyire nem gyakorlati jelentésű és jelentőségű, hanem hangulati, környezetérzékeltető, tehát stílusbeli „üzenetet” tartalmaz. De ha pontosak akarunk lenni, vagy nyomatékosítani akarjuk a közlésünket (az egy percet például úgy, hogy azt akarjuk hangsúlyozni: nem három, hanem pontosan egy percük van a sportolóknak a kifutásig), akkor a „percük” alak kívánkozik a mondatba. A rövidített forma sietős, légkörfestő, az „egy perc” meg akár metonímia is lehet (a kevés idő helyett egy percet mondunk), tehát még inkább stílusjellegű a jelentés. Én tehát továbbra sem igen fogom használni a személyragoktól megfosztott, rövidített birtokformákat. A rövidülést, a változás állapotát, az átmenet képlékenységet elismerem, de míg az új, rövidebb alak használata értészavart okozhat, addig én inkább maradok a „hungarikumunknál”, a birtokos számára is utaló birtokjelnél. (Az európai nyelvek ezt ugyanis általában nem jelzik: nem tudják jelezni.)

Október 6. Fúj a szél, zúgnak lefelé a fákról a levelek, kora ősz van. Megjött Ilia Miska születésnapjára köszöntője, jelezve, hogy ha tetszik, ha nem, betöltöttem a 71. életévemet. S pluszban és közvetett köszöntőként levelet kaptam Réz Páltól is: szokatlanul kedvesen és melegen méltatja a *Léggökök*et, benne – érdekes módon – az eddig senki által észre nem vett *Karácsonyi dalt*. Azt írja róla, hogy a „*vége nagyon magasra repül*”. A magasra repülő utolsó strofa talán megérdemli, hogy idemácsoljam:

*Tehetetlenségi nyomaték visz
bennünket jeges semmibe. –
A hó falak mögött nincsen angyal,
a szúrós porhó nem pihe.*

A baj a kiragadott sorokkal csak az, hogy ha nincs megjelölve az indulás, a felröppenés helye, akkor az idézet nem szállhat, a repülés íve kirajzolatlan marad. Poszler Györgynek is megküldtem a könyvemet, ő is válaszolt, azt írja, a *Szomak* című ciklus megrendítette. – 71 évvel ezelőtt, mikor születtem, vasárnap volt (legalábbis anyám azt mondta), most péntek reggel van, 2006. október 6., s én nem a születést, hanem az elmúlást érzem, de nagyon. Az ablakom alatti parkban terítve a sárga lomb, messzebb, a Kis-Kárpátok ködös ormai hallgatnak – valóban őszebe csavarodott a természet feje. Budapesten, a Kossuth téren országos kormányellenes tüntetés (ha nem forradalom!), az utóbbi időkben (a történelem utóbbi idejében) az október hatodikák mindig mozgalmasak és hangosak, eltakarják az én születésnapomat. 1956. október 6-án újratemették Rajk Lászlót, s letartóztatták Farkas

Mihályt (az alattomos és félelmetes „davaj vodi!”-t; él-e még vajon Endreffy Lóri bácsi?). Akkor, 1956. október 6-ának kora reggelén kezdtem írni (a Szuvorov utcai főiskolai internátus 316-os szobájában) a *Férfikor* című születésnapra írt versemet. Délután hallgattuk a rádióban a temetés közvetítését, s utána a versem 180 fokos fordulatot vett: a forradalmakról kezdett szólni. Egy évig írtam aztán, közben valóságosan is kitört a forradalom, a versemből forradalmi induló lett. Koncsol Laci egy tanulmányában azt írta róla: „a szlovákiai magyar Marseilles”. A minősítés egyszerre megrendítő és komikus. Ahogy most az is, hogy mindezek a magasztos gondolatok egy „szakdolgozatíró bérmunkás” fejében keringenek: hetek óta egyetemi szakdolgozatokat javítok (de inkább írok, diákjaim helyett). Kifelé robotolok, befelé ünnepelek, s mindettől valahol a tudatom alatt azt remélem (mint E. P. lektorijelentés-írója), hogy megnyújtja az életemet.

Október 11. Válogathatok a halálok között: melyik volna jobb? Agyhalál?, szívhalál?, vesehalál?, vershalál? (Az írást már valóban életfontosságú szerzemnek érzem, leállását vagy ellehetetlenülését halál közeli állapotként élném meg.) Mindegy, jöhetsz, Csont Táncmester vagy Vén Kapitány, mindegy, milyen minőségben jössz, csak *szemhalál* formájában ne gyere. Tegnap egy bútorüzletben voltunk a feleségemmel, s addig néztem, nézegettem egy kék rekamiét, míg végül a közepén egy nagy, piros foltot kezdtem látni. (Nem piros, inkább olyan narancsszín volt. Valahol azt olvastam, hogy a makuladegeneráció akkor fordul veszélyes stádiumba, ha a látott kóros foltok elszíneződnek.) Azóta egyfolytában rettegek, hogy megint meglátom valahol a piros foltos rekamiét. Az új a foltban a színe volt, s az, hogy nem a szememben érzékeltem, hanem a nézett tárgyon, azaz a rekamién. Igaz, csak néhány pillanatig. Futva menekültem a kék-piros kanapé közeléből. S természetesen nem vettem meg. Pedig már elképzelttem, hogy egykor majd ezt is besorolják Recamier asszony (valamint az ágyát híressé tevő Chataubriand) és Freud elhíresült rekamiéi mellé. Hogy ezen írom meg a Siron-túli emlékirataimat.

2.

Másfajta október

Október 12. Az agyam, amióta az internet a kezem ügyébe hozta a nagy világlexikonok és világlapok anyagát, sokszor függetleníti magát az értelmemtől, s értelmetlen dolgokkal foglalkozik. Például ilyesmivel: Boncza Berta sorsa félelmetesen azonos Szendrey Júlia sorsával: mindketten korán eldobják az özvegyi fátyolt (Szendrey Júlia csak egy évet vár a férje halála után, Boncza Berta hármat), mindketten korán (negyvenévesen) meghalnak, s tkp. mindkettő „képzelt aranyhal, kis senki leány”, „kis női csuka”. Boncza Borbála Horváth Árpádját Márfy Ödönnek hívják. Béke poraikra. – S ha nincs internet, az a világgraszoló esemény is elkerülte volna a figyelmemet, hogy csaknem pontosan egy évvel ezelőtt, 2005. október 1-jén, az észak-olaszországi San Cascianóban 3:0-ra nyert a magyar írócsapat az olasz csapat ellen, s hogy a meccset felolvasások és beszélgetések követték, valamint a torna után a játékosok írásaiból antológia jelent meg. Az irodalom, a szocialista realizmus 40 éves kisiklása után megint kisiklóban van, csak most nem a politikusok, hanem a futballisták és szójátékgyárosok kezelik a váltókat. Pedig már Örkény István megmondta, hogy *Quod licet jó vici, non licet szóvici*. Weöres Sándor

is valószínűleg azért nem került föl a nemrég kiadott idegen nyelvű, 77 magyar író bemutató CD-re (*Hungarian Visitcard*), mert nem tudott futballozni, s a szövicceket sem szerette különösebben.

Október 13. S még mindig a CD-ről! Végre én is megeltem hazámat, azaz azt a névsort, ahová tartozom. Az *Új Könyvpiac*ban írja Elek Tibor a *Hungarian Visitcard* című CD kapcsán: „...kimaradtak azok a szerzők is, akik rendre ki szoktak maradni a kortárs irodalomról folyó meghatározó diskurzusokból, csupán csak azért, mert nem mozogtak szinkronban a posztmodern tendenciákkal és elméletekkel, a költők közül pl. Faludy György, Marsall László, Juhász Ferenc, Szepesi Attila, Gergely Ágnes, Vasadi Péter, Tózsér Árpád, Aczél Géza, Kovács István, Zalán Tibor, Baka István, Balla D. Károly.” Jó névsor ez, meg vagyok elégedve a be- és kisorolással.

Október 14. Michael Kitson gyönyörű kiállítású, nagy, barokk-rokoko albumában lapozok. Mattia Preti freskómodelljénél tartok (*Freskómodell a nápolyi pestis emlékére*), amikor már nem állom meg, hogy le ne írjam: a barokk az égig repül, de fűtőanyaga a földi bűn. A barokk látás úgy osztja ketté a teret, mint az azonosság logikája: *A azonos A-val, A nem azonos non-A-val*. Fent a szentek könyörögnek az Istenanyához a pestis áldozataiért, lent a járványban elpusztultak félmeztelen teste csomóba hányva: a kitakart női mellek nem a tragédiára, hanem a földi bűn erotikájára emlékeztetnek. Közül a kötőjel: a kivont kardú angyal, akit az égiek feltehetően a bűn elpusztítására küldenek a földre. A kezek, lábak lelógnak a hordágyról, s mintegy a képről is, jelezve: a bűn a képen túl, a valóságos földön van. *A nem azonos non-A-val*, a művészeti ábrázolás sohasem egyenlő a földi referenciákkal, de azok nélkül nem értelmezhető.

Október 21. Éhes vagyok, reggelizni akarnék, de a világos ablakra esik a tekintetem, s megrémülök: hiába hunyom be a szemem, az ablak fényes sziluettjét továbbra is látom. A makuladegenerációs folyamat újabb fordulata! S hirtelen fontosabbnak érzem a réműletem elkiáltását (pontosabban: leírását), mint az evést. Leírom hát a teljes jelenetet, amely így kezdődik: *Éhes vagyok...*, hogy aztán hitelesen írhattam le a makuladegenerációt. Az evés meg elmarad. – Aztán az íráshoz menekülés reflexét is felülírja valami: a kíváncsiság, az ébredő szellem korai ígérkező kalandja. Rémlik ugyanis, hogy a *sziluett* szó eredetileg tulajdonnév volt. Gyorsan ellenőriznem kell! A következő mozdulatommal már a számítógépet kapcsolatom, s bekopogom a google-ba, hogy *sziluett*. Megtudom, hogy „...ez a szó tulajdonképpen egy személynévre utal, pontosabban Étienne de Silhouette (1704–1767) nevére, aki XV. Lajos pénzügyeit intézte, 1759-ben..., az év novemberében már távozott is posztjáról...”. A szó „... eleinte »passage rapide« (kb. »gyorsan változó átmeneti állapot«) értelemben volt használatos”. Később azonban elég nagy jelentésváltozáson ment át: a gyorsan eltűnő monsieur Silhouette-et ugyanis az újságok gúnyos árnyképekkel, alakjának puszta körvonalával kezdték ábrázolni, s így alakult ki a *sziluett* kifejezés végső, mai jelentése: *árnykép, árnyrajz, körvonal*. – Egy ember, aki legalább az árnyképét az utókorra hagyta, ami, ha úgy vesszük, nem is olyan kis teljesítmény, hisz sokszor például maguk az írók is csak az árnyképüket hagyják a későbbi nemzedékekre. Egy-egy anekdota, valamelyik művük jellegzetes alakja, jellembeli tulajdonságaik éltetik őket, s csak kevésbé az egész életművük. Avagy

nem ismerjük-e jobban a poklot járó Vergiliust, Dante kísérőjét, mint a költő művét, az *Aeneist*? Vagy kezünket a szívünkre: ki olvasta betűről betűre végig a *Maldoror dalait*?, de azt minden, irodalomban jártas ember tudja, hogy a műről és Lautréamont-ról a szerző halála után negyven évig a kutya sem tudott. Na, szóval már ismerem a „sziluett” szó genézisét, de még mindig éhes vagyok. S most akkor, kérdem, számomra mi az igazi létszükséglet: az írás vagy az evés?

Október 22. Ünnepi műsor a budapesti Operában a „magyar 56” tiszteletére. Ötvenéves a magyar forradalom és szabadságharc. Sólyom László köztársasági elnök beszél. A szívből. Bibót idézi, aki egy alkalommal azt mondta Apró Antalnak: „Igen, sokféle szemüvegen lehet 56-ot nézni, de ha levesszük a szemüvegünket, akkor csak egy 56-ot látunk”. Igen, ha nem ideológiákon keresztül nézzük az ötven évvel ezelőtti eseményeket, hanem az élményeink tükrében, akkor csak azt láthatjuk, hogy 56 mint a vihar söpört át rajtunk és bennünk. Én huszonegy éves voltam, ha Budapesten vagyok, az isten sem ment meg az utcai tüntetésektől, forradalmi lázadásoktól, esetleg a harcoktól sem, Pozsonyban, főiskolásként viszont csak a bensőmet „rendeztem át”, de azt alaposan. („*Ki mint a táj, színét, átrendezte hitét, nem fontolgatva, bőszen*”, írtam az egyik egykorú versemben.) Addig azt sulykolták belénk, hogy a „történelmi szükségszerűség” az a föltétlen premissza, amelyből minden egyéb igazság levezethető és levezetendő. S 1956-ban, és főleg az októberi napokban egyszerre azt láttam, hogy nincsen premissza, hogy az „*oszlopigazságok*” is (a kifejezés egy másik egykorú versemből való) megdönthetők, hogy az igazság nagymértékben a hit és az erkölcs, a categorikus imperativus kérdése, hogy mennyiségi és anyagi mutatókkal csak bizonyos része fogható meg az igazságnak („*az életellenes igazság nem igazság*”, olvasom az akkori naplómban) stb., stb. Az ember nem lehet pusztá eszköze a körülményeknek, a másik embernek (fedeztem föl magamnak vélegesen Kantot), mert aki eszköz, az rabszolga. – (Jelen hosszadalmas teoretizálásom magyarázata: felhívtak a Duna Televízióból, interjút akarnak velem készíteni az 56-os élményeimről, formálgatom a mondandómat.) – Közben az ünnepség az M1-en érdekes fordulatot vesz: a köztársasági éremrendek átadásakor a kitüntetettek közül kilencen nem fognak kezét Gyurcsánnyal. A miniszterelnöknek nincs szerepe a színpadon. Kényszeredett mosollyal, tanácstalanul lógatja a kezét. A jelenet érthető, túlságosan közel van még Őszöd, s azzal, aki saját bevallása szerint is hazudozó fráter, nem nagy tisztesség kezét rázni. Közben szól az Egmont-nyitány, az 56-os forradalom indulója. Találó zene, találó történet: Nagy Imre mint Egmont és Alba herceg mint Kádár. Gyurcsány Ferencnek viszont az *Egmont*-ban sincs szerepe.

Október 23. Budapesten kormányellenes tüntetés. Az Astoriánál Orbán Viktor félmillió ember előtt beszél. A Deák téren egy T-34-es tank forog esetlenül a tengerlye körül. – Napközben a tüntetők többször összecsaptak a rendőrökkel, a kórházakban 180 sebesültet ápolnak. Hát soha nem lesz vége ennek az örült megosztottságnak? Addig öldököljük egymást, hogy végül mi is csak öten maradunk (mint a sárkányfog-harcosok a Deukalion-mondában). Nincsen remény!

Október 26. Sorra jelennek meg a hivatalos és nem hivatalos magyarázatok: mi is történt 23-án? A *Népszabadság* szerint a rendőrség a kormány ellen „törvényel-

lenesen" tüntetőket „rátolta" az Astoriától, a Fidesz-tömeggyűlésről hazafelé áradókra, s végül mindenkit meggumibotoztak. A *Magyar Nemzet* szerint Antall József szelleme kijött a palackból, s a hívei utólagosan akartak („tetszettek") forradalmat csinálni. Szerintem: a megalázott hatalom visszavágott.

Október 28. Vonaton, Bp. felé. Nincs értelme az előkészületeknek, a konkrét helyzet ügyis mindent fölülír. Tegnap este a pozsonyi Magyar Múzeum előadótermében Cselényi László avantgárd költészetét vitattuk, nagyközönség előtt. H. Nagy Péterrel s magával a költővel. Jó kis beszélgetés volt, a fiatal H. Nagy Péter esze vág, mint a borotva, s lányosan lobogó, vállig érő haja alatt elképesztő mennyiségű az ismeretanyag. Kezdtük Mallarmé „hasard"-jával, s befejeztük a véletlen és az ember, valamint az Isten és a törvény azonosításával. A beszélgetésre írásos kérdésekkel készültem, de végül is szinte egyetlenegy sem használtam föl közülük, ahhoz előre ki kellett volna számítanom H. Nagy és Cselényi válaszait, ami ugye legalább annyira lehetetlen, mint a kockavetésben törvényszerűségeket találni. Az eszmecsere előtt, délután, a Duna TV riporternője faggatott. Jártuk a Duna-partot, s én egyre Kant igazságelméletét próbáltam neki fejtegetni, a riporternőt meg csak azok a puskák érdekelték, amelyek 56 októberének végén lezsírozva vártak bennünket (néhány pozsonyi egyetemistát) egy komáromi pincében, s amelyekkel meg akartuk segíteni budapesti kollégáinkat. Az előző este papírra tett zseniális gondolataim mind kárba veszték. Most meg a Petőfi Irodalmi Múzeumba igyekezem, a *Határtalan irodalom* című, Kaiser Ottó-féle gyönyörű fényképalbum bemutatójára. Erre már nem készültem, annyit tudok róla, hogy Margócsy István lesz a műsorvezető. – Egyébként pedig Galánta előtt csattog a vonatunk, H. Z. és H. T. I. barátaimmal utazom, ők Galántán leszállnak. H. Z. kitűnő költő, eddig megállás nélkül az avantgárd és a Cselényi-költészet abszurdumáról és jövőtlenségéről bölcselkedett, meg kell hagynom, több mint érdekesen. Közben úgy jegyezgettem apró noteszomba, mint Bretschneider felügyelő a Palivec-féle kocsmában, Jaroslav Hašek halhatatlan regényében.

Október 29. A Kaiser-antológia tulajdonképpen huszonöt „határon túli" író képi és szöveges bemutatása. (A „határon túli" kitűnő szó, főleg ha nem azt értjük alatta, amit általában értenek. Bizonyos értelemben minden alkotó „határon túli": az irodalom maga a határai közül kilépő élet. Ha nem az, az író nem író.) Szóval a gyönyörű könyv (az Alexandra kiadása, dicsérjük meg a kiadót meg a szerzőt!) negyedszáz „határon túli" író fotóit és szövegeit tartalmazza. A könyvbemutatón (a PIM-ben) jelen volt az írók fele, mindenki rendkívül okosakat mondott, csak iránya nem volt a beszélgetésnek. A beszélgetést vezető M. I. feltett egy kérdést, s körbeválasztuk. Unalmasan, a kérdéstől el-elkalandozva. Én azzal a válaszzal arattam a legnagyobb sikert, mikor beidéztem Miroslav Kusyt, a szlovák történész: Számára a magyar nyelv a mesék rejtélyes hetedik szobája. A szlovákiai magyaroknak köszönhetően állandóan hallja a nyelvet, de fogalma sincs róla, milyen jelentés van a szavak ajtaja mögött. – Vettem egy *Élet és Irodalmat*, olvasom benne jeles írónk (ő is ott volt a könyvbemutatón) karcolatát Nagy Lajosról, az egykori fanyar hangú prózairóról. Érdekes, hangulatos, jó írás, aztán hirtelen elnevetem magamat, mert ilyen mondatba botlik a szemem: „*Sajnos azonban A menekülő ember elkészültét követően kisvártatva meghalt.*" (Mármint Nagy Lajos.)

Emlékszem, Komáromban, gimnazista koromban Nagy Lajos *Lázadó ember és Menekülő ember* című önéletrajzi regényei szinte tankönyveim voltak a tankönyveim mellett. Én cseppet sem vártam szerzőjük 1954-ben bekövetkezett halálát, márpedig a „*kisvártatva*” szóban, akárhogy is vesszük, s akármennyire is tudjuk, hogy szótári jelentése csak ennyi: *rövid idő múlva*, a magyarul gondolkodó számára benne van *várás* motívuma is. Számomra a *kisvártatva* egyenesen a. m. *rövid várakozás után*. – Egyébként tegnap volt 52 éve, hogy Nagy Lajos (1954. október 28-án) elhunyt. S szerintem semmiképpen sem *kisvártatva*.

3.

Guillaume, ideje már, hogy eljőjj!

November 2. Egyszerre hódítom meg a Parnasszust és az alvilágot: 71 éves koromban, mikor más már az oboloszt keresi a nyelve alatt, hogy majd kifizethesse Kháront, nekem levelem jön Angyalosi Gergelytől, s a kitűnő kritikus, irodalomtörténész közli velem, hogy *Vers és mítosz* címmel előadást fog tartani az újvidéki egyetemen, s az előadásának egyik fejezete az én *Légygyökerek* című verskötetemről fog szólni. Mintha Daphnét látnám meg hirtelen fürdeni a Parnasszosz alatti folyóban, iramodom utána, csak késő ne legyen! (Hónapok óta Grawes *A görög mítoszok* című könyvét olvasom. Adalék Angyalosinak verseim „mítoszi” háttéréhez!) De micsoda örülségeket hablatyolok itt lelkesültségemben össze, hisz Daphnét maga Apollon isten kergette, s akarta szeretőjévé tenni. Na és?! Ha egy Kostrowitzkyből lehetett Apollinaire, akkor néhány percre mért ne képzelhessem magamat én is Apollónnak?! Mert mi az öregkor, ha nem a legteljesebb szabadság?, a képzelet, a mese, a mítosz szabadsága? Az öreg költő törvényszerűen jut el a mítoszokig, a meséig, az ő képzeletében már minden lehetséges. – Guillaume, ideje, hogy eljőjj!

November 18. Verset kér tőlem az *És meg a Népszabadság*. A karácsonyi számaikba. De versem nincs. Illetve mostanában *versíró állapotaim* nincsenek. Csak felismeréseim vannak, s nincsenek olyan elömlő, minden gondolatot, emléket és friss észleletet összekomposztáló, átlényegítő érzelmi kondícióim, amelyekből verscsíra fejlődhetne. (Mert a vers egésze íródik, de a verscsíra születik. Az egyik műgond, a másik intuíció – természetesen.) Felismeréseim (idegen szövegek tanulmányozása közben jött megvilágosodásaim) viszont bőven vannak. Ilyen például: Watteau és Fragonard (a Goncourtok szerint) akkor festette meg a mámort, az álmot, a mesét és a nosztalgiát, mikor mindent elöntött a felvilágosodás racionalista szárazsága. Most, amikor megint a racionalizmus sivatagában bolyongunk, a művészetek mely ágától várhatjuk a mámort, az álmot, a mesét, a nosztalgiát? A festészettől, a zenétől, a színművészettől? Az irodalomtól, azt hiszem, a legkevésbé: ott most a klón divatozik. A rádióból hallom: Amerikában hamarosan árusítani és fogyasztani fogják a klónozott marhák húsát. Mi klónozott verseket fogyasztunk. Radnóti Sándor az egyik legjobb költőnkéről, Parti Nagy Lajosról írja, hogy most fog elválni, megírja-e végre nagy műveit, vagy meg kell elégednünk az eddigi virtuóz, de lassan rutinná váló alkotásai „újabb változataival”. Kálmán C. György Petőcz Andrásról írja ugyanezt. A mámort, álmot, mesét, nosztalgiát ma az internet pótolja, a spirituális szomjúságunkat az elektronikus média műfajai oltják. Illetve éppen hogy nem oltják, hanem elnyomják. Mint az éhségünket a cigaretta, a mélyen tudóre, sőt gyomorra szívott füst. Az egyéb drogokról már inkább nem is beszélek.

November 22. Mégis küldtem verset a Népszabadságba, VLM-nek, címe *Búcsú Arcadiától*, ekloga Vergilius modorában. A vidéki birtokától megfosztott s városba került költő a nyájak, rétek, pásztorok istenének, Palesnek panasolja sorsát. VLM lelkendezik, mint sokszor (de nem mindig, néha nagyon durván kritikus tud lenni), főleg a megdolgozottságát dicséri a versnek, én magam inkább a képi találatait s azokat a kifejezéseit értékelném (ha nem az én versem volna), amelyekhez hasonlókat egy másik versemben Parti Nagy Lajos anno *nyelvtárgyaknak* nevezett:

*Nem látom már szép juhaimra terítve
csergéd bolyhos fellegeit soha, Pales,
nem roppan friss léptüinktől a csereklye.*

PNL a *cserge* és *csereklye* trouvaille-okat valószínűleg most is nyelvtárgyaknak nevezé, s ezeket én magam is úgy élvezem, mintha valaki más írta volna őket. S ráadásul a személyes jelentésük is gazdag. Legénykoromban az volt a nótám (pontosabban a pusztán lakó, s valóban juhász unokabátyámé volt, de nekem is nagyon tetszett), hogy *Isten véled, szép selyemnyáj, elmegeyek*, s a csergék bolyhos fellegeiben ezt a *selyemnyáját* is látom.

December 2. A rádióban a november 27-én elhunyt Határ Győzőre emlékeznek. Rákos Sándor egykor azt mondta az íróról: Domesztikálhatatlan alkat, az igazmondás szörnyetege. Én Határ számára csak „a Cselényi Laci barátja” voltam. Találkoztunk kétszer-háromszor: Hja, te vagy a Cs. L. barátja! Aztán folytatta a se eleje, se vége monológiát a szufizmusról. Hozzám beszélt, de úgy, mintha valahol Párizsban kezdtük volna a beszélgetést, s most csak folytatnánk. Rendszerint a Vörösmarty téren, a könyvhetek forgatagában futottunk össze. Fején az asztalnapernyővel vetekedő nagyságú kalapja, karján a felesége – mindig megcsodáltam, hogy a deréktől felfelé nagy szál embert mutató költő milyen rövid lábakon járt. Aztán elmaradt mellőle (meghalt) a felesége, s most, íme, örökre elmarad már ő maga is.

December 8. A rádióban a *Beszélni nehéz* című műsor megy. Deme Lászlót halom. Kicsit mintha elfénytelenedett, megtört volna a máskor tiszta, derús baritonja. Nézem a lexikont: 1921-ben született, tehát nyolcvanöt éves. Hát igen, nyolcvanöt éves korban beszélni nehéz. Meg korábban is.

December 21. Új kalapom van. Családunkban nem volt divat a kalap. Apámnak egyszer láttam kalapot a fején, akkor is fényképen: az esküvői képén áll kalapban, jobbján anyám, de úgy áll a fején a kalap, ahogy egy mesterember fején állhat: furcsán, nem természetesen. Igaz, Géza, a testvérbátyám többnyire kalapot hordott, de ő kivétel volt, nem volt Tózsér, ő anyám fia volt, Kurázs-vér. Ha félreacsapta a kalapját, megőrültek körülötte a lányok. Én nem tudom, mikor szerettem meg a kalapot, tény, hogy mióta családos vagyok, inkább kalapot hordok. Az a puha kalap, amit most viselek, legalább tíz éve szolgál. Két éve a feleségem kimosta, előtte kitépte belőle a bélest (tisztaságmánia kontra esztétika!), azóta még formátlanabb a fejemen. De karácsony estéjén bevégeztetik a sorsa: a nagymama adott 1000 koronát, hogy vegyek rajta egy új kalapot. S én nekiindultam a karácsony előtti

városnak, kalapot venni. S mondhatom, maga a városnézés is ért annyit, mint a kalap. A karácsony előtti Pozsonnyal találkozni: Jókai, Krúdy és Dickens együttvéve. De vissza a kalaphoz! A Dunaj Áruház hatodik emeletén találtam rá: szolid, sötétszürke fejedő. Az eladónő (egy jóképű, ősz, korombeli asszonyság) a fejembe nyomta, s már le se vegyem!, mondta, olyan vagyok benne, mint Terence Hill a Don Matteóban. Ebben maradtunk. Ő a Terence Hill-hitben, én meg a kalapban. 850 koronát fizettem. (Csak az érdekesség kedvéért jegyzem föl, hogy az utókor is tudja: 2006-ban, Pozsonyban, 850 koronába került egy kalap.) A Fabiám (a kocsim) a Konvent utcában várt, hűségesen, mint Don Matteót a drótszamara. Alig ismert meg az új kalapomban.

December 30. Ma reggel, 6.05 perckor kivégezték (felakasztották) Szaddam Huszeint. 69 éves volt. Allítólag a Koránnal a kezében, méltóságteljesen lépett a bitó alá. Szinte kedvem volna utánacsinálni. Csak az én kezemben természetesen nem a Korán lenne. Hanem mi? Nem is olyan könnyű a válasz. Talán Schopenhauer *A világ mint akarat és képzet* című műve. Csak az ő mérhetetlen pesszimizmusa fejezhetné ki korunk kilátástalanságát. Ha képesek volnánk újra felfedezni! Mármint Schopenhauert és korát. A világ hatalmasságainak új Szent Szövetsége, az önvédelmi reflexek és az Akarat letörése (úgymond a világbéke érdekében), nirvána, a föld (a termőföldek) elhanyagolása, visszavadonosodása, spirituális vákuum, tehetetlen világfájdalom – minden együtt van Schopenhauerhez meg az idős Goethe sóhajához: *Hálát adok az Istennek, hogy nem most vagyok fiatal!* – A nagy Schopenhauer-műben van az akaratnak egy lélekfagyasztó meghatározása: *„izmos vak, aki egy ép szemű bénát hordoz a vállán”*. Az ép szemű béna az értelmünk, amely a posztindusztriális, tudásalapú európai és amerikai emberben szisztematikusan elnyomja, leépíti az akaratot, abban a csalfa reményben, hogy a helyébe lépő idegen akarat (az idegen „izmos vak”, mondjuk a betelepülő Ázsia és Afrika) majd hajlandó lesz őt a vállán hordozni. Ha bolond volna! – Holnap szilveszter.

December 31. Az év utolsó napja a számadások ideje. Elkészíttem az év bibliográfiáját. Ebben az esztendőben is hetet-havat összeírtam. 58 tételes a listám (az újraközlésekkel és a rám való hivatkozásokkal együtt). Ez az 58 tétel nagyon sok: még mindig nem lankad bennem az életkedv, az élet akarása, a schopenhaueri „őstevékenység”, de a 2005-ös évet, azt hiszem, már sohasem szárnyalom túl: akkor 78 tétel szerepelt a bibliográfiámban. A legfontosabb két mutató aránya: az első közléses verseim száma 2005-ben: 18, 2006-ban: 9; önálló kritikák a könyveimről 2005-ben: 9, 2006-ban: 11. A verstermelés 2006-ban tehát csak fele a 2005-ösnek, a recepcióm viszont 2006-ban két kritikával nagyobb. S nem akármilyen két kritikával: új nevek a gyűjteményemben: Borbély Szilárd és Kemsei István. De ha ide számítom azt a két esszét (tanulmányt?) is, amelyeknek csak a létéről tudok (még nem jelentek meg, Bányai János és Angyalosi Gergely írásairól van szó), akkor elmondhatom, hogy a 2006-os évben a kritikai recepcióm száma igazi áttörés. A kérdés csak az, hogy hová? Hová törtem át? Mire jó ez az egész hajsza?